

A BOLOGNAI COLLEGIO LINGARICO-ILLYRICO ÉS MAGYAR VONATKOZÁSÚ FRESKÓI¹

Itália egyik legrégebbi városa, a „tornyos” Bologna a múltban nagyon szoros kapcsolatban volt Magyarországgal. E több évszázadon keresztül fennállott viszonyról oly műemlék tanuskodik, melyre művelődéstörténeti szempontból büszkék lehetünk. Maguk a bolognaiak sem mind tudják, hogy a mai „Collegio Venturoli” épülete 230 éven át volt székhelye a Collegio Lingarico-Illyricónak. Magyar növendékei Bologna világhírű egyetemén szerezték meg azt a tudást, melyet azután otthon gyümölcsözteshettek. Ha még tekintetbe vesszük azt is, hogy az intézet alapítása a mohácsi vész követő rettenetes időre esik, úgy a bolognai Collegio Lingarico fényes bizonyítéka annak, hogy a magyarság még a legnagyobb elnyomatás idején is szívében hordta ifjainak tudományos kiképezését.

Nem véletlen, hogy éppen Bolognában született meg a magyar Collegium. A bolognai egyetem a világ egyik legrégebbi főiskolája, melynek 900 éves története van. A középkorban főleg jogtudományi fakultása volt híres, míg a későbbi évszázadokban a hit- és az orvostudományok kiváló művelői tették nevezetessé. A XII. századtól kezdve sűrűn látogatják külföldi diákok is. A XIII. század elején ezek száma oly nagy, hogy részükre külön testületet alakítanak s így a diákság két nagy csoportra oszlik, az egyik a külföldiek testülete (az ultramontánok), a másik az olaszoké (iltramontánok). Magyarokkal már a XIII. század közepén találkozunk, amint ezt a régi egyetem (Archiginnasio) épületének falain ékeskedő címerek is bizonyítják. Hosszadalmas és tárgyunktól eltérő lenne, ha részletesen ki akarnék terjeszkedni a bolognai egyetem magyar vonatkozású emlékeire.²

Itt csak néhány diák nevét jegyzem föl, kiket Fraknói Vilmos említ egyik munkájában. E diákok közül sokan később neves egyházi emberek, vagy kiváló államférfiak lettek. A XVI. század első éveiben itt tanult Keserű Mihály későbbi boszniai püspök és Gyulai Pál, kiket a híres Bervald Pál tanár, Péter kalocsai érsekhez 1512-ben írt ajánlólevelében magasztal. Az előbbi Sokrates két beszédét latinra lefordítva Bolognában kinyomatta; az egyiket Ulászló királynak, a másikat György pécsi püspöknek ajánlotta. 1526-ban több magyar ifjú tartózkodik itt; így egy János és egy Balázs nevű, valamint Paksi Farkas. Ezek több honfitársuk kíséretében a mohácsi vész hírére hazasiettek. 1552-ben a türcsmegyei Scalich Pál nyerte a hittudományi díjat. 1556-ban Vitus János jeles orvos tanult itt, 1564-ben Jordán Tamás jeles erdélyi tudós, 1570-ben az ugyancsak erdélyi Gyulai Pál és Bogner Péter. A XVI. század végén Erdődy Péter és Ferenczffy Lőrinc grófok neveivel találkozunk. De talán hosszasan lenne, ha tovább folytatnám; még csak azt említem meg, hogy a magyar diákok hivatalosan is, valamint az összes iratokban évszázadokon át mint önálló nemzet fiai szerepeltek (Ungari), csak a XVIII. században történt meg, hogy a németekkel egy kalap alá fogták őket. Így esett azután meg, hogy a német vonatkozású iratokban magyarok is szerepelnek, minthogy pedig a napoleoni háborúk alkalmából az egyetemen addig gondosan őrzött iratok részben magántulajdonba mentek át, részben pedig elvesztek, velük együtt a magyar vonatkozásúak is elkallódtak. Kis részük mindmáig a gr. Malvezzi-család birtokában van, ezek azonban német vonatkozásúak. Hogy ennek dacára értékes adatok birtokában vagyunk, az Fraknói Vilmosnak köszönhető, ki hosszú római tartózkodása alatt szívvel-lélekkel kutatót a magyar vonatkozású emlékek után. Tőle tudjuk meg, hogy az ultramontán diákok rektori tisztségét is több-

¹ V. á. Wolf Rózái: Giocechino Pizzoli, a bolognai magyar-illir kollégium freskó festője. Bpest, Szépművészeti Múzeum 1928.

² Dr. Hoffmann Edith, a Nemzeti Múzeum Széchenyi-könyvtárának illemintézetét ismertető munkájában (Az Ország Széchenyi Könyvtár Tudományos Kiadványai. Szerkesztő: Lukács János. I. 1928.) hívja fel a figyelmet a könyvtárnak arra a kéziratra, amely Leonau Péternek, a bolognai egyetem egyik magyar hallgatójának geometriai legyeztetési tartománya 1490-ből. (Cod. 197). Széles engedély alapján a kézirattal irattalra közli kettőt van alkalmunk most bemutatni.

izben magyarok viselték, így 1516–17-ben Miklós nyitrai főesperes, 1545-ban János főesperes, 1472–75-ban Bodó Miklós, Mikor 1516-ban az egyetemi statutumokat újból megállapították, a bizottságban részt vett Jakab későbbi nógrádi esperes is, aki egyike volt az egyetemi ifjabból kiválasztott 14 tanácsosnak; ugyanekkor mint láttuk az ultramontán rektor is magyar volt. Nemcsak a diákok, hanem a professzorok közt is találkozzunk magyarral: így említést tesznek egy magyarországi Paulusról, mint a kánon-jog tanáráról, ki a XIII. század első felében élt és 1221-ben a domonkosok rendjébe lépett. Egy 1625-ban megjelent műben¹ felsorolva találjuk a bolognai egyetemen 1000-tól 1625-ig tanító összes idegen tanárok névsorát. E könyv három magyarról tesz említést: időrendben az első Giovanni d'Ungeria, aki 1416-ban orvostudományi előadásokat tartott minden reggel 9 órakor. Az 1470-ik évben Gregorio Ungaro asztromódiát adott elő, a következő évben pedig az esti logikai előadásokat a magyar Dionisio tartotta. Egyéb adatot a tudósokra vonatkozólag nem találtam. Remélem azonban, hogy a gazdag városi és egyetemi könyvtárak bővebb részletek birtokába fognak juttatni.

A Collegio Ungarico megalapítása tehát azon szoros viszonyoknak volt természetes következménye, mely a magyar ifjak és a bolognai egyetemen közt fennállott. A Collegium alapítása az 1537-ik évre esik. Alapítója Zondi Pál zágrábi kanonok. Az erdélyi származású Zondinak állítólag menekülnie kellett Zágrábból, mert ellenléte került felettesével, Erdődy Simon püspökkel. A mohácsi vést követő pártarcokban ugyanis Erdődy is kivette a részét és minthogy Zápolya János pártján volt, azt követelte, hogy papjai is Zápolyának tegyék le a hűség esküjét. Zondi Habsburgpárti lévén, megtagadja az engedelmességét s Itáliába menekül. Ezen útja alkalmából ismeri meg Bologna városát és egyetemét s ekkor vetette föl a Collegium megalapításának gondolatát. Midőn Zápolya maga is elismeri Ferdinándot törvényes magyar királynak, Zondi visszatér Zágrábra, annál is inkább, mert Er-

dődy Simon is felesküszik Ferdinándnak. A Collegium alapítása Zondi második itáliai útja előtt történik. Ezen második utazás céljáról mit sem tudunk, annyi azonban biztos, hogy ez alkalommal Zondi hosszú éveket tölt távol hazájától. A Collegium építkezésénél és berendezésénél még sincs azonban jelen; meddig tartózkodott Rómában nem tudjuk, biztos azonban, hogy az 1552-ik évben még Rómában van. A Collegium alapításánál az a nemes cél vezette Zondit, hogy legalább néhány magyar ifjúnak tegye lehetővé az alapos tudományos kiképzést, hogy tudásukat később az oly szomorú helyzetben sínylődő haza javára fordíthassák. Az ország helyzetéről a második itáliai útja előtt bővebben alkalmam meggyőződést szereznie s hogy mily hasznos munkát művelt, azt még életében sikerült meglátnia, midőn a Collegium első növendékek magas társadalmi pozíciókat kezdtek elnyerni. Ő maga visszatérte után az esztergomi káptalan prépostja lesz és Szombathelyen hal meg 1558. jún. 28-án, hetvennyolc éves korában.

Az alapítólevélből, mely negyvenkét szakaszból áll, megtudjuk, hogy a növendékek magyar és horvát, igazolt nemességű klerikusok sorából a zágrábi káptalan küldi. Később világi ifjakat is fölvetek. Kell hogy az ifjak némi vagyonnal bírjanak, hogy szeggyent ne valljanak Itáliában. Megérkezésükkor huszonöt scudott kellett fizetniük, hogy abból ágyneműt és egyéb szükséges holmikat vásároljanak. Minden egyébről az intézet gondoskodott, mely teljesen ellátta az ifjakat. A szabályok még az étkezésről is megemlékeznek: mindenki kap naponta egy font húst (felét ebédre, felét vacsorára), kenyert és bort quantum satis. Bőjnapokra tojás, vaj és gyümölcs járt. Közös étkező-, dolgozó- és tantermek voltak, de minden növendéknek megvolt a maga hálószobája. Előírja az alapítólevél, hogy az ifjaknak legalább huszonöt éveseknek kell lenniök és szükséges, hogy előzőleg valamely főiskolán hallgatták legyen három éven keresztül a grammatikai és logikai előadásokat. Az intézetben a növendékek hét évet tölthettek. Az intézet állapotát két-három évenként a zágrábi káptalantól küldött kanonok vizsgálta felül. A Collegium privilegiumához tartozott, hogy a növendékek egyenruhában járhattak. Az épület

¹ G. N. Pasquali Aildosi: *Li Dottori forestieri, che in Bologna hanno fatto Teologia, Filosofia, Medicina ed Arti liberali. Con li Dottori di studio da essi anni 1300 fino per tutto Maggio 1625.* Bologna MDCXXIII.

emeleti folyosóján látható a 1700-ból származó freskó egy XVII. századbéli magyar diákot ábrázoló sajátos, magyaros szabású viseletében. Ennek fényképét közlöm. A klerikusok viselete olyan volt, mint a világi papoké, mert Guidicini leírásában azt olvashatjuk, hogy fekete talárból állt, ugyanly színű köpennyel, derékban széles selyem-övevel, mely rojtokban végződött. A nyakukban a zágrábi káptalan és az alapító címerével ellátott aranykeresztet, vagy csilagot hordták. Az itt reprodukált freskón látható zsinóros viselet világi kollégistáé.

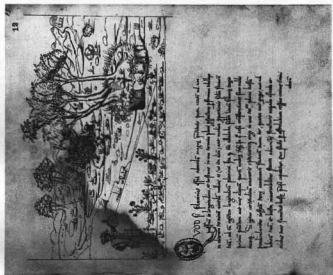
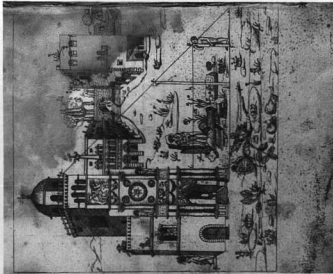
Az 1552-ik évben mutatták be a szabályzatot a felettes hatóságoknak és a zágrábi püspököknek, 1554-ben pedig az intézet meg is nyílt. A növendékek száma 10–12 volt, nyolcnál kevesebben pedig sohasem voltak. A mai Collegium semmiféle adatnál nem rendelkezik a növendékekre vonatkozólag, a bolognai városi könyvtárban azonban egy igen érdekes kis könyvet¹ őriznek, melyet 1699-ben írt az intézet volt növendéke Patachich György zágrábi kanonok. E mű teljes névsorát adja a később híressé vált növendékeknek és felsorolja, hogy mily tisztségeket viseltek. Itt természetesen csak néhány ismertebb név reprodukálására szorítkozom. Elsőnek említem Heressinczy Péter nevét, aki 1570-ben a Collegium rektora volt, később zágrábi püspök, majd Magyarország kancellárja. Vinkovich Benedek zágrábi püspökről a következőket írja Patachich: „Anno 1606 rector... juris utriusque doctor, in Hungariae Totius Comitio Jus Divini acerrime propugnavit, ab Hereticis etiam contra Jus Civile impugnatus: aras in haras premutari dum dum non permisit.” A névsorban található még: Magyar Balázs pillisi apát (1598), grófErdődy János egri püspök (1610), Draskovich János kardinális, pécsi püspök, majd Magyarország nádora („Regni Ungariae Palatinus seu Prorex”) (1620), majd gr. Keglevich Péter valamint gr. Széchy Gáspár, Orahóczy István (1669) és Frangepán Gáspár. Sok nevet lehetne még felsorolni, de ez túlságosan elhárítana tárgyunktól.²

A Collegium épületét az első rektor, Stefano Leporino, 1950 bolognese árán vásárolta 1556-ban egy Bartolommeo Refrigeri nevű bolognai polgártól. A házon kívül az intézethez tartozott egy terjedelmes földbitok, melynek jövedelme a Collegium fenntartására szolgált, melyhez egyébként többen is hozzájárultak a volt növendékek közül. Így Monoszloi János zágrábi püspök 1584-ben 800 forintot adományoz, Draskovich György győri püspök pedig 10.000 rajnai forintot. 1699-ben merül fel az épület átépítésének és kibővítésének terve, melyet részletesen Giovanni Battista és Antonio Torri építészek dolgoznak ki. A tervet ugyanez év június 28-án a szenátus jóvá is hagyja és a munkálatok meg is kezdődnek. Az átalakítást 1700-ban fejezik be Antonio Conti vezetése alatt. A Collegium áldásosan működött tovább is, mígnem 1781-ben II. József császár működését felfüggesztette. Ugyanez év okt. 29-én pedig végleg bezárták a Collegiumot. Így szűnt meg ez a számunkra oly fontos intézmény, mely amellel, hogy számos kitűnőséget nevelt a magyar közéletnek, mindig nagy tekintélynek örvendett Bolognában, úgy hogy adót sem fizetett, sőt az a privilégiuma is megvolt, hogy a város polgárainak pátenseket állíthattat ki. Bezárása után először egy Vincenzo Gallia nevű bolognai vette meg 60.000 líráért, majd egy ideig a sarutlan Karmeliták harmadrendének szerzetesnői klostromául szolgált, javítóintézet is volt 1821-ig. Ekkor vette meg egy Angelo Venturoli nevű építész és szobrász, aki alapítványt létesített, melynek kamataiból 10–12 művészpályára induló ifjú találhat itt otthon és kiképzést. E cél szolgálja az intézet 1822-től egész a mai napig.

Maga az épület ma is igen jó karban van, mert a Venturoli-alapítvány gondoskodik a karbantartásáról és az esetleges restaurálásokról. Igazgatója egy lelkes pap, Cav. Umberto Bassi féltő gonddal őrködik az intézet fölött és a legutóbbi, 1926-ban véghezvitt restaurálás is az ő nevéhez fűződik. Az épület Bologna egyik csendes utcájában, a Via Centotrecentóban fekszik és téglavörös színével, valamint árkádjával harmonikusan illeszkedik a többi házak közé. A nehéz tölgyfakapun belépve, hatalmas udvar tárul elénk, melynek mélyében lévő fal freskója, az eredetileg valószínűleg

¹ Gloria Collegio Ungarico Illyrici Bononiae fundati ecc. a Georgio Patachich de Zaisada, Canonico Zagrabiensi et Sacrae Theologiae Doctore ex eodem Collegio Ungarico Illyrico Bononiae Anno MDCCXCIX.

² Azaz növendékek névsora. Kik 1699-től az intézet beállításáig voltak a Collegiumban, most kísérlem meg a Perókán látható iratokból összeházasítani. Műster.

LOSSAI PÉTERNEK, A BOLOGNAI EGYETEM HALLGATÓJÁNAK GEOMETRIAI JEJEGYZETEI, 1496
Magyar Nemzeti Múzeum Széchényi Országos Könyvtára, Cod. 87

A BOLOGNAI MAGYAR ILLIR-KOLLÉGIUM HOMLOKZATA

BOLOGNAI MAGYAR ILLIR-KOLLÉGIUM
XVII. századi magyar kollégista

tényleg kertnek használt második udvar hátsó falának lájkép-veduta maradványa azt a látszatot kell, mintha ott egy kert volna. Számos bolognai palota udvarán látjuk ezt: s ha nem jutott csak egy udvarra, akkor a jó bolognaiak a bejárattal szemközti lévő és az udvar mélyében fekvő falra egy oly freskót festettek, mely vagy az udvarnak mintegy folytatását, vagy egy kertet ábrázolja. E freskók gyakran oly élénk színűek és oly tökéletes perspektívájúak, hogy a legtöbbször tökéletes illúziót keltenek. A mi esetünkben a kép kissé kopott és restaurálásra szorult. Kétoldalt úgy a földszinten, mint az emeleten négy pillér által fentartott bolthíves folyosók visznek az egyes termekbe. A bejárattal szemközti való épületrészen kis óratorny van, melyhez hasonlótl gyakran látunk Bologna középkorában. Ez valószínűleg a XVII. századvégi újjáalakítás idejéből való.

Az épület jobb szárnyán, a földszinten van a refektórium, melynek magyar vonatkozású freskóiról, *Pizzoli* nevű bolognai festő művéről nem tölsoen tudnak. A refektórium e freskól egészben véve jó benyomást keltenek, ha a legtöbbjükön a későbbi és nem hozzáértő restaurálás nyomai nem látszanának meg. A perspektívikus és architektonikus nehézségek könnyed és biztos megoldása azonban arra engednek következtetni, hogy *Pizzoli* hasonló feladatok megoldásában otthonos volt. A képek egy része erősen meg van rongálva, úgy-hogy a legutóbbi restaurálás sem sokat segíthetett rajtuk. Szerencsére azonban épp a magyar történelmi vonatkozásúak jó állapotban vannak. Mindenesetre sokkal becsesebb lenne számunkra, ha itt nagy művészi értékkel bíró freskókkal állnánk szemben. Lényeges azonban mindenképpen az a tény, hogy idóval Magyarországtól, hallja földjén, oly emlékünk van, mely egymaga darab történelmet jelent. Nem lehet mély megilletődés nélkül lépni e terembe, melyben több mint két évszázadon át magyar ifjak tartózkodtak s melynek falairól a magyar történelem nagyjai néznek le ránk. A bejárattal szemközti lévő falat úgyszólván teljesen elfoglalja egy tompa színekkel megfestett fresko, mely az „Utolsó vacsorát” ábrázolja. Bár eléggé megrongált és a világtáji viszo-

nyok sem nagyon kedvezőek a teremben, ezt kell művészi szempontból a legértékesebbnek tartanom. A festője a leonardói elgondolást tartotta szem előtt az egész felépítésben. Hiányzik itt a barokk ércenédínkszín-pompája és dekoratív hatása, a kép azonban egyszerűségével is mély hatást kelt. A többi freskók közül a leghatásosabb az, amelyik az egész mennyezetet elfoglalja és azt a jelenetet ábrázolja, amidőn Ilona horvát királynő halálos ágyán átadja Illyria koronáját öccsének, Szent László királynak. Az egyes freskók latin felirattal jól olvashatók. Az oldalfalak két-két mezőre vannak osztva, a mezők mindegyikében egy-egy kép, a köztük lévő, valamint a bolthíves mennyezetbe áthalló falrészek plasztikus hatást kelto figurális dekorációkkal fedettek. A freskók közül ki kell emelnem Bakócz Tamás képét, a mint serege élén a törököt üldözi. Másik ugyancsak a törökkel hadakozó Kollonich Lipót érseket ábrázolja. Egy harmadikon Martinuzzi nagyváradi püspök látható. Majd Draskovich György pécsi püspököt látjuk, a mint a tridenti zsinaton, mint I. Ferdinánd király követe a szószekeken megjelenik. A mennyezetbe áthalló négy sarokban négy arké van; ezek a trónon ülő Szent István, Szent Imrét, Szent Ivánt és Szent Budimirt ábrázolják. A mellékfalokon még két kép van: az egyik Boldog Ágostont, a másik Szent Quirínust ábrázolja. A bejárati ajtó fölött Sellschevich István zágrábi püspök arkéje, aki e freskók költségeire 100 aranyat adományozott.

Az intézetnek házi kápolnája is volt (*Capella dell'Immacolata*), melynek utcára nyitló ajtaja is van s mely a nyilvánosság számára is nyitva volt, midőn a Collegium bezárása után az épület kolostor céljait szolgálta. Ma e kápolna évenként csak egyszer, Mária-napkor van nyitva a hívők részére.

Az épület falán márványtábla jelzi, hogy az 1781-ik év végéig itt működött a Collegio Ungarico és bizony e nélkül senki sem tudná Bolognában, hogy ilyen is volt a világon! Illo lenne, hogy mindazok a magyarok, akik Bolognában megfordultak, elzárándokoljanak e helyre, mely több mint két évszázadon át volt otthona a magyar ifjúság színe-jávanak.

¹ Magyar részről e kolégium történetét Lukács Péter, vette beelőli tanulmányozás ála.